

บทที่ 6

บทสรุป

บทเพลงเพื่อชีวิต ได้ถือกำเนิดมาจากสภาวการณ์ทางสังคมที่มีความกดดันนับตั้งแต่เหตุการณ์ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 เป็นต้นมา ซึ่งนับจากวันนั้น บทเพลงเพื่อชีวิตก็ต้องพบกับเหตุการณ์ต่าง ๆ มากมายที่ส่งผลกระทบต่อบทเพลงเพื่อชีวิตให้เกิดการเปลี่ยนแปลงมากมาย แต่กระนั้นก็ตามบทเพลงเพื่อชีวิตก็สามารถฝ่าฟันอุปสรรคนานาประการจนในที่สุดก็ก้าวขึ้นการเป็นบทเพลงสมัยนิยมได้เป็นผลสำเร็จ

กำเนิดบทเพลงเพื่อชีวิตและการเปลี่ยนแปลงสู่ระบบธุรกิจเทปเพลง

บทเพลงถือได้ว่าเป็นผลงานทางวรรณกรรมอย่างหนึ่งที่มนุษย์เป็นผู้สร้างสรรค์ขึ้นมา โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อใช้เป็นเครื่องมือสื่อสาร ถ่ายทอดอารมณ์สะเทือนใจ ความรู้สึกนึกคิดที่มีต่อสรรพสิ่งที่มีอยู่รอบตัว และโลกของความเป็นฝันที่มนุษย์จินตนาการขึ้นมา โดยเหตุที่บทเพลงเป็นวรรณกรรมรูปแบบหนึ่ง เป็นผลงานการสร้างสรรค์ของกวีซึ่งเป็นมนุษย์ และมนุษย์ก็เป็นสมาชิกของสังคม ผลงานของกวีย่อมได้รับอิทธิพลจากสภาพแวดล้อม แล้วสะท้อนออกมาในรูปของวรรณกรรม

ด้วยเหตุนี้ สังคมจึงเปรียบเสมือนจักรกลที่วางเงื่อนไขต่อนักเขียน ให้นักเขียนเกิดอารมณ์สะเทือนใจ เกิดแรงบันดาลใจ เกิดจินตนาการ และถ่ายทอดความคิดความรู้สึกออกมาในรูปของคำประพันธ์ในลักษณะต่างๆกัน แล้วแต่ความถนัดของแต่ละคนไป บทเพลงก็เช่นเดียวกันที่ผันแปรไปตามกาลเวลา มีการปรับตัวเปลี่ยนแปลงไปตามองค์ประกอบของผู้คนในสังคม โดยที่ "เงื่อนไข" ของสังคม นับได้ว่าเป็นองค์ประกอบสำคัญที่มีต่อ "เนื้อหา" ของบทเพลง บทเพลงจึงเปรียบเสมือนคำร้องเรียน คำประท้วง พ้องร้องเหตุการณ์ บรรยายความรู้สึกที่มีต่อสภาพดังกล่าวแก่เพื่อนร่วมสังคมให้รับรู้ ตื่นตัว และตระหนักในสิ่งที่เกิดขึ้น เพื่อให้เกิดการปรับตัวหรือหาทางหน่วงเหนี่ยว ยับยั้ง ป้องกัน แก้ไข สภาพสังคมอันไม่พึงปรารถนาเหล่านั้น

รูปแบบวรรณกรรมที่มีบทบาทและมีอิทธิพลต่อแนวทางการศึกษาของบทเพลงเพื่อชีวิต ได้แก่ รูปแบบ "วรรณกรรมเพื่อชีวิต" และ "วรรณกรรมการเมือง" สำหรับวรรณกรรมเพื่อชีวิตเป็นการนำเสนอเรื่องราวของความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสภาพแวดล้อมรอบๆตัว ไม่ว่าจะเป็นด้านเศรษฐกิจ การเมือง หรือสังคมก็ได้ และจุดสำคัญที่นักเขียนต้องการถ่ายทอดให้ผู้อ่าน ก็คือ มุ่งให้ผู้อ่านได้เห็นถึงส่วนที่ไม่สวยงาม ที่อับลัทธิของสังคม ว่าเป็นสภาพการณ์ที่แก้ไขได้ ไม่ใช่เรื่องของกรรมเก่า ที่เป็นตัวกำหนดโชคชะตาของมนุษย์ให้ดำเนินอยู่ภายใต้อิทธิพลนั้นตลอดไป วรรณกรรมเพื่อชีวิต จึงเป็นวรรณกรรมที่มีแนวความคิดที่ก้าวหน้า คือ เพื่อประชาชนส่วนข้างมาก ผู้ขายแรงงานเป็นเครื่องยังชีพ นับตั้งแต่ ปีพ.ศ. 2511 เป็นต้นมา วรรณกรรมเพื่อชีวิตก็เริ่มเป็นที่รู้จักกว้างขวางมากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งมีผลอย่างมากกับบรรดานักศึกษาหัวก้าวหน้าทั้งหลาย ที่เริ่มจะมีคำถามเกี่ยวกับสภาพการณ์ของสังคมในช่วงเวลานั้น

นอกเหนือจากวรรณกรรมเพื่อชีวิตแล้ว ยังมีวรรณกรรมอีกรูปแบบหนึ่ง คือ รูปแบบวรรณกรรมการเมือง ซึ่งมีลักษณะของการเรียกร้อง คอส์ เพื่อช่วงชิงอำนาจรัฐให้กับมวลชนในรูปแบบที่แน่นอนและชัดเจนกว่าวรรณกรรมเพื่อชีวิต ซึ่งวรรณกรรมการเมืองจะชี้ให้เห็นว่า ชีวิตที่ดีกว่าจะได้มาด้วยการต่อสู้ ด้วยการที่ประชาชนจะมีแนวขนอย่างมีระบบ มีองค์กรนำ และมีจุดยุทธศาสตร์ยุทธวิธีในการต่อสู้อย่างชัดเจน ด้วยเหตุนี้ เมื่อมีการเคลื่อนไหวทางการเมืองทุกยุคทุกสมัย มักก่อให้เกิดวรรณกรรมการเมืองขึ้นมา รับใช้ชนชั้นที่มีความขัดแย้งกัน โดยอย่างเช่น เมื่อมีการเคลื่อนไหวเพื่อรัฐประหาร ยึดอำนาจรัฐก็จะมีวรรณกรรมสนับสนุน และคัดค้านต่อการรัฐประหารนั้นเกิดขึ้นมาควบคู่กัน

การก่อกำเนิดและการเติบโตของวรรณกรรมการเมืองในช่วงก่อนเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 เริ่มด้วยบรรยากาศแห่งการแสวงหาทางออกใหม่ของวงการวรรณกรรม โดยอาศัยรูปแบบของงานวิจารณ์ที่ปรากฏออกมาตามวารสารของปัญญาชนต่างๆ วงการวรรณกรรมทั้งเพื่อชีวิต และการเมือง เริ่มเคลื่อนไหวอย่างรวดเร็ว ภายหลังกลางปี พ.ศ. 2516 เป็นต้นมา เมื่อนักศึกษาจำนวนมากได้เดินทางไปสู่ชนบท และได้เรียนรู้เกี่ยวกับการกดขี่ข่มเหง ประกอบแนวความคิดมาร์กซิส เริ่มแผ่ขยายออกไปในระดับที่กล่าวมาข้างต้นในวงการวรรณกรรม ซึ่งมีส่วนอย่างมากต่อการสร้างสรรค์จิตสำนึกอย่างแนบแน่น และมีลักษณะที่ชี้หน้าที่ก่อให้เกิดการเคลื่อนไหวเมื่อมวลชนมากยิ่งขึ้น

ผลงานทางวรรณกรรมเพื่อชีวิตและวรรณกรรมการเมืองถือได้ว่าเป็นจุดเริ่มต้นที่สำคัญจุดหนึ่ง ที่จะ เป็นพื้นฐานให้กับศิลปินผู้สร้างสรรค์บทเพลงเพื่อชีวิต โดยศิลปินเหล่านี้มักเป็นบุคคลที่อยู่ใกล้ชิดกับวงการวรรณกรรมอย่างมาก และมีแนวความคิดที่นำเสนอสอดคล้องกัน ทำให้ศิลปินได้พยายามถ่ายทอดความรู้สึกของตนเองไปสู่ผู้อื่นๆ

กำเนิดบทเพลงเพื่อชีวิต

บทเพลงเพื่อชีวิตได้ปรากฏขึ้นมาในสังคมไทยอย่างจริงจัง ตั้งแต่ 14 ตุลาคม 2516 เป็นต้นมา ซึ่งถ้าพิจารณาไปแล้วจะพบว่า นอกเหนือจากรูปแบบของ 2 วรรณกรรมแล้ว ที่มีผลโดยตรงกับบทเพลงเพื่อชีวิต และประเด็นที่มีอิทธิพลต่อบทเพลงเพื่อชีวิตของไทย ก็คือ การได้รับอิทธิพลจากบทเพลงต่อต้านสงครามของสหรัฐฯและจากแนวเพลงปฏิวัติของจีน

บทเพลงต่อต้านสงครามของสหรัฐฯได้ถูกถ่ายทอดผ่านมาทางสื่อมวลชนที่มีความทันสมัยมากขึ้นอย่างมาก ซึ่งเมื่อถูกนำมาเผยแพร่เข้ามา ได้ส่งผลกระทบต่อแนวความคิดของผู้คนในสังคมไทยเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะกลุ่มคนหนุ่มสาวที่กำลังมีแนวความคิดต่อต้าน และต้องการเปลี่ยนแปลงสังคมไทยให้ดีขึ้น ดังนั้น จึงให้ความสนใจกับแนวเพลงประเภทนี้เป็นอย่างมาก เพราะกำลังแสวงหาแนวเพลงที่เป็นแบบฉบับของตนเอง ที่จะสะท้อนความคิดที่เป็นประโยชน์ต่อสังคม

บทเพลงปฏิวัติของจีนก็เช่นเดียวกัน ได้ถูกถ่ายทอดเข้ามามีอิทธิพลต่อนิสิตนักศึกษาไทยเป็นอย่างมาก โดยถูกเผยแพร่ผ่านมาทางผลงานทางวรรณกรรมของบรรดานักเขียนที่มีชื่อเสียงในหมู่นิสิตนักศึกษาในยุคสมัยนั้น อาทิเช่น ผลงานของ จิตร ภูมิศักดิ์ ซึ่งเนื้อหาของวรรณกรรมมักจะถ่ายทอดแนวความคิดเกี่ยวกับสังคมใหม่ในแนวทางสังคมนิยมของคอมมิวนิสต์มาสู่นิสิตนักศึกษาไทยในช่วงเวลานั้น

นอกเหนือจากอิทธิพลทั้ง 4 ประการแล้วความเปลี่ยนแปลงไปของสภาพการณ์ทางสังคมนับได้ว่าเป็นตัวหลักคั่นที่สำคัญต่อการกำเนิดขึ้นมาของบทเพลงเพื่อชีวิต ซึ่งในช่วงเวลานั้นสภาพการณ์ทางสังคมของไทยถึงแม้ว่าจะมีความทันสมัย เจริญก้าวหน้าในด้านต่างๆ แต่ สิ่งที่บรรดานิสิตนักศึกษาได้ไปพบ ได้รู้เห็นก็คือ บรรดาชาวไร่ชาวนายังคงอยู่ในสภาพที่ทุกข์ยาก แค้นแค้น ในขณะที่คนบางกลุ่มในสังคมมีความเป็นที่ยึดแยกแตกต่างราวกับฟ้ากับดิน นอกจากนี้ ทางฝ่ายรัฐยังคงใช้รูปแบบเผด็จการในการปกครองประเทศ ไม่

ยอมปล่อยให้ประชาชนได้มีสิทธิมีเสียงในการเมืองการปกครองประเทศ ความไม่พอใจในเรื่องต่างๆ ได้ถูกสะสมมาเป็นระยะเวลาอันยาวนาน และในที่สุดก็ระเบิดออกมาในเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516

หลังจากเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 ได้มีการก่อกำเนิดขึ้นมากมายของกลุ่มศิลปินเพลงเพื่อชีวิต ศิลปินที่มีชื่อเสียงนับตั้งแต่วันนั้นจนถึงวันนี้ ก็คือ กลุ่มศิลปิน คาราวัน บทเพลงเพื่อชีวิตในช่วงแรกๆ นั้น ยังไม่มีเนื้อหาที่แสดงถึงความรุนแรงทางความคิด แต่เมื่อสถานการณ์เปลี่ยนแปลงไป บทเพลงเพื่อชีวิตของฝ่ายนิสิตนักศึกษาก็ต้องปรับเปลี่ยนเนื้อหาและรูปแบบไปตามความรุนแรงทางการเมืองในยุคสมัยนั้นที่มีแต่จะเพิ่มความรุนแรงมากขึ้นทุกวัน และในที่สุด ก็มาถึงเหตุการณ์ 6 ตุลาคม พ.ศ. 2519 ที่ได้ทำให้บทเพลงเพื่อชีวิตต้องเปลี่ยนสถานที่ในการสร้างสรรค์ผลงานเพลงอย่างถูกต้องตามกฎหมายไปสร้างสรรคดีอยู่ในป่า

เมื่อบทเพลงเพื่อชีวิตได้มีโอกาสที่จะกลับมาอีกครั้งหนึ่ง เหตุที่เป็นเช่นนี้ ก็เป็นเพราะ ความขัดแย้งระหว่างบรรดานิสิตนักศึกษา ปัญญาชนที่เข้าไปร่วมงาน กับพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทยได้มีส่วนอย่างมากที่จะทำให้เกิดการกลับคืนสู่ถิ่นฐาน ประกอบกับแนวนโยบายการเมืองการปกครองของรัฐบาลนับตั้งแต่ พลเอกเกรียงศักดิ์ ชมนานท์ เป็นต้นมา เริ่มมีแนวความคิดที่จะใช้เลิกอาวุธต่อสู้ ปราบปรามกับฝ่ายคอมมิวนิสต์ จึงได้ออกนโยบาย 66/ 2523 และ นโยบาย 66/2525 ขึ้นมา ซึ่งเป็นนโยบายที่จะใช้วิถีทางทางการเมืองเป็นแนวทางมากกว่าที่จะใช้กำลังอาวุธ ในการต่อสู้และปราบปรามผู้ที่มีแนวความคิดเห็นที่ไม่สอดคล้องกัน ซึ่งนโยบายนั้นนับได้ว่า เปรียบเสมือนน้ำมันหล่อลื่น ที่จะช่วยให้บรรดานิสิตนักศึกษา ปัญญาชนตัดสินใจที่จะกลับมาสู่บ้านเกิด เมืองนอนอีกครั้งหนึ่ง

การกลับมาอีกครั้งหนึ่งของบทเพลงเพื่อชีวิต ได้มีโอกาส เริ่มขึ้นอีกครั้งหนึ่ง เมื่อบรรดาศิลปินหน้าใหม่ได้สร้างสรรค์ผลงานออกมาแล้วไม่ถูกห้ามปรามจากฝ่ายรัฐ ทำให้มีการสร้างสรรค์เพิ่มมากขึ้นเรื่อยๆ รวมทั้งการกลับมาของบรรดาศิลปินเพลงเพื่อชีวิตในยุคแรก ทำให้มีการสร้างสรรค์มากขึ้นเรื่อยๆ ประกอบกับ วงการเพลงไทยได้ผันแปรเปลี่ยนแปลงตนเอง เข้าสู่ระบบธุรกิจเทปเพลงไทยสากล ซึ่งส่งผลให้กับแนวเพลงทุกแนวเพลงรวมถึงบทเพลงเพื่อชีวิตด้วยเช่นกัน โดยที่บทเพลงเพื่อชีวิตจำเป็นต้องปรับเปลี่ยนตนเองให้สอดคล้องกับสภาวะทางสังคมแล้วยังต้องให้ความสนใจกับระบบธุรกิจนี้ อีก เพราะการที่จะไม่คำนึงถึงย่อมไม่ส่งผลดีให้กับบทเพลงที่ต้องอยู่ในวงการเพลงปัจจุบัน

ดังนั้น บทเพลงเพื่อชีวิตจึงต้องปรับเปลี่ยนตนเองเพื่อที่จะได้รับความสนใจเป็นอย่างมาก จากมวลชนจำนวนมาก

บทเพลงเพื่อชีวิตกับการเป็นบทเพลงสมัยนิยม

สิ่งที่สำคัญที่สุดประการแรกที่มีความสัมพันธ์ต่อการเปลี่ยนแปลงสู่การเป็นบทเพลงสมัยนิยม ก็คือ การต้องปรับเปลี่ยนตัวเองของบทเพลงเพื่อชีวิต ใน 4 ประการสำคัญ ก็คือ

1. เนื้อหาของบทเพลง
2. รูปแบบของบทเพลง
3. ภาพพจน์ของบทเพลงและกลุ่มศิลปิน
4. กลุ่มผู้ฟัง

เนื้อหาของบทเพลงเพื่อชีวิตที่ต้องมีการปรับเปลี่ยนไปตามสถานการณ์ทางสังคม เศรษฐกิจ และการเมือง จะพบว่า ในช่วงแรกของบทเพลงเพื่อชีวิต คือ ระหว่างเหตุการณ์ 14 ตุลาคม พ.ศ.2516 ถึงเหตุการณ์ 6 ตุลาคม พ.ศ.2519 นั้น บทเพลงเพื่อชีวิตจะเป็นบทเพลงที่มีเนื้อหาที่มีจุดมุ่งหมายที่จะมุ่งโจมตีอำนาจรัฐเป็นหลักใหญ่ โดยเสนอเนื้อหาที่สะท้อนถึงชีวิตชาวไร่ ชาวนา ที่ทุกข์ยากในชีวิต ออกมาตีแผ่พร้อมกับนำเสนอแนวทางแก้ไข ซึ่งการที่มีเนื้อหาในลักษณะเช่นนี้ ย่อมทำให้เกิดความไม่พอใจในหมู่ผู้ที่สูญเสียอำนาจ ดังนั้น บทเพลงในช่วงระยะเวลาแรกจึงถึงถูกต่อต้านอย่างมาก จนในที่สุดก็กลายเป็นบทเพลงต้องห้ามของสังคมไป

เมื่อเหตุการณ์ทางการเมืองคลี่คลายไปในทางที่ดีขึ้นมากขึ้นกว่าแต่ก่อน บทเพลงเพื่อชีวิตก็ได้ปรับตัวเปลี่ยนแปลงไปตามสภาวการณ์ทางสังคมด้วยเช่นกัน สำหรับแนวเนื้อหาที่นำเสนอ นั้น ไม่ได้มุ่งโจมตีระบบการปกครองเช่นแต่ก่อน เปลี่ยนมาสู่การสนับสนุนที่จะให้สามารถดำเนินไปได้ด้วยดีมากกว่า สำหรับปัญหาในแนวอื่นๆ จะถูกหยิบยกขึ้นมามากมายหลากหลายกว่ายุคแรก ที่มีกเงาะจงอยู่กับปัญหาของชนชั้นชาวนามากกว่าจะพูดถึงปัญหา

ของคนกลุ่มอื่นๆ และการหยิบยกปัญหาแต่ละปัญหานั้น ก็จะมีมุมมองที่กว้างมากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะสาเหตุของปัญหาที่จะมองอยู่บนพื้นฐานที่กว้างกว่าสมัยก่อน ที่มองแคบแค่ว่า เป็นเพราะการกดขี่ธุรกิจจากชนชั้นนายทุน

สำหรับ เรื่องของรูปแบบนั้น ในยุคแรกที่ได้รับอิทธิพลจากแนวเพลงต่อต้าน สงคราม และ แนวเพลงปฏิวัติ นั้น ทำให้ในยุคแรกบทเพลงจะมีลักษณะเน้นไปในรูปแบบแนวเพลงแบบโฟล์คมากกว่า โดยจะเป็นการนำดนตรีแนวโฟล์คมาผสมผสานกับแนวเพลงพื้นบ้านของไทย ออกมาเป็นโฟล์คแบบไทยๆ ซึ่งเป็นรูปแบบที่นิยมเล่นในช่วงเวลาแรกมาก แต่เมื่อสถานการณ์ทางบ้านเมืองเปลี่ยนแปลงไปในทางนิสิตนักศึกษาถูกกดขี่ด้วยความรุนแรงมากยิ่งขึ้น ส่งผลให้รูปแบบของบทเพลงต้องเปลี่ยนแปลงไปด้วยเช่นกัน ก็คือเข้าสู่ รูปแบบแนวเพลงที่ฟังเร็วใจมากกว่า ซึ่งก็ได้แก่แนวเพลงแบบเพลงมาร์ช ซึ่งมีลักษณะที่คล้ายกับบทเพลงของฝ่ายคอมมิวนิสต์เป็นอย่างมาก ซึ่งทำให้บทเพลงเพื่อชีวิตถูกมองไปในภาพพจน์ที่เลวร้ายลงไปเรื่อยๆ

เมื่อมาถึงยุคปัจจุบันที่บทเพลงได้กลายเป็นสินค้าอย่างหนึ่งในระบบธุรกิจเพลงไทยสากล การจะนำเสนอบทเพลงย่อมต้องมีลักษณะที่เป็นที่ถูกต้องถูกใจกลุ่มผู้ฟังมากกว่าอย่างอื่น ดังนั้นจึงมีการแนวดนตรีที่เรียกว่า สามช่า มาใส่ประกอบในบทเพลง ซึ่งได้รับผลสำเร็จอย่างงดงาม ประกอบกับรูปแบบการฟังเพลงในยุคปัจจุบันได้เปลี่ยนแปลงไป คือ เปลี่ยนจากการที่เคยให้ความสนใจในเนื้อหาของบทเพลงก่อนที่จะสนใจในทำนองเพลง ได้เปลี่ยนแปลงสู่การสนใจในทำนองเพลงมากกว่า แล้วค่อยมาพิจารณาถึงเนื้อหาของบทเพลง การที่คนไทยรับรูปแบบการฟังเพลงตามแบบตะวันตกเช่นนี้ ได้ส่งผลถึงบทเพลงเพื่อชีวิตอย่างมาก ก็คือว่า บรรดาศิลปินมักจะทำสร้างสรรค์รูปแบบของบทเพลงออกมาให้น่าสนใจมากกว่า แต่เนื้อหาที่ยังนำเสนออยู่ เพียงแต่ว่า ไม่ได้มุ่งความสนใจไปที่ภาษาของบทเพลง ว่า ต้องใช้ภาษาที่สละสลวยเช่นบทเพลงในยุคก่อนๆ ซึ่งคาราวาน จะเป็นกลุ่มศิลปินที่ยังนำเสนอรูปแบบเพลงในแนวเก่าให้เห็นอย่างชัดเจน ในขณะที่ คาราบาวนำเสนอในรูปแบบใหม่ ซึ่งถ้าเปรียบเทียบกันใน 2 กลุ่มนี้ จะพิจารณาได้ทันทีว่า คาราบาว ได้รับความนิยมเป็นอย่างมากในปัจจุบัน ในขณะที่คาราวานไม่ค่อยประสบความสำเร็จเท่าที่ควร

สำหรับในเรื่องของภาพพจน์ของบทเพลงเพื่อชีวิตในยุคแรกนั้น ในระยะแรกบทเพลงเพื่อชีวิตจะกระทำตนเองให้มีภาพพจน์ในฐานะผู้รักชาติคนหนึ่ง ที่ต้องการยืนเคียงข้างชาวไร่ชาวนาผู้ทุกข์ยาก แต่เมื่อสถานการณ์เปลี่ยนแปลงไป ฝ่ายนิสิตนักศึกษาจำเป็นต้องใช้

ความรุนแรงตอบโต้กับฝ่ายรัฐ ซึ่งในจุดนี้ได้ทำให้ภาพพจน์ของบทเพลงเพื่อชีวิตต้องเปลี่ยนแปลงไป กลายเป็นภาพพจน์ที่แสดงออกถึงการนิยมใช้ความรุนแรง ซึ่งจุดนี้เป็นจุดที่ทำให้บทเพลงเพื่อชีวิตและกลุ่มนิสิตนักศึกษาไม่ได้รับการสนับสนุนมากเท่าที่ควร และในที่สุดก็นำมาซึ่งการที่ยุติการสร้างสรรบทเพลงไปเลยในที่สุด

แต่เมื่อบทเพลงเพื่อชีวิตได้กลับมาอีกครั้งหนึ่ง บรรดาผู้สร้างสรรค์เห็นความจำเป็นอย่างมากในการที่จะต้องเปลี่ยนแปลงหลายสิ่งหลายอย่างในตัวเอง สิ่งหนึ่งก็คือภาพพจน์ของบทเพลงเพื่อชีวิต ดังนั้น จึงเปลี่ยนแนวเนื้อหา รูปแบบให้สอดคล้องกับกลุ่มผู้ฟังสภาพสังคม และเพื่อที่จะคงอยู่ให้ได้โดยไม่ถูกต่อต้านหรือห้ามปรามบทเพลงเพื่อชีวิตจึงพยายามสร้างภาพพจน์ของตนเองออกมาในลักษณะที่เป็นไปในทางบวกมากกว่าทางลบ อาทิเช่น สร้างภาพพจน์ของผู้รักชาติ รักประชาธิปไตย รวมถึงภาพพจน์ผู้ที่ยืนเคียงข้างคนยากจนทุกกลุ่มคน ซึ่งการที่บทเพลงเพื่อชีวิตปรับเปลี่ยนภาพพจน์ของตนเองเช่นนี้ ได้ส่งผลดีให้กับบทเพลงเพื่อชีวิตอย่างมาก ซึ่งจะนำมาซึ่งการมีสิทธิที่จะนำเสนอผลงานได้อย่างถูกต้องตามกฎหมาย

สำหรับในเรื่องของกลุ่มผู้ฟังนั้น บทเพลงเพื่อชีวิตในยุคแรกจะติดอยู่กับกลุ่มเล็ก ๆ ด้วยเหตุเพราะ เนื้อหาที่นำเสนอเป็นเรื่องราวเฉพาะเฉพาะกลุ่มมากกว่า ซึ่งการเป็นบทเพลงเฉพาะกลุ่มนี้มีส่วนอย่างมากต่อการต่อสู้ของฝ่ายนิสิตนักศึกษา เพราะไม่มีกำลังสนับสนุนเพียงพอ แต่สำหรับปัจจุบันที่วงการเพลงไทยเข้าสู่ระบบธุรกิจเทปเพลงไทยสากล ซึ่งจุดที่สำคัญที่สุดก็คือ การที่สามารถตอบสนองความต้องการของผู้ฟังได้ ซึ่งกลุ่มผู้ฟังในที่นี้จะไม่เฉพาะจงว่าต้องเป็นชนกลุ่มไหน หรือ ชนชั้นใด แต่จะเน้นหนักไปที่จำนวนมากกว่า เพราะจำนวนมากเท่าไรผลดีก็จะมีมาก สำหรับในระบบธุรกิจเทปเพลงที่มีแต่การแข่งขันกันอยู่ตลอดเวลา บทเพลงเพื่อชีวิตก็เช่นเดียวกันที่ต้องพยายามหาหนทางที่จะทำความพึงพอใจให้กับกลุ่มผู้ฟังให้ได้มากที่สุด เพื่อที่ผลงานเพลงเพื่อชีวิตจะได้ติดตลาดอยู่ได้นานๆ

ปัจจัยที่มีส่วนสัมพันธ์กับการเปลี่ยนแปลงของบทเพลงเพื่อชีวิต

เมื่อทราบถึงความเปลี่ยนแปลงของบทเพลงเพื่อชีวิตแล้ว ก็ต้องพิจารณาถึงปัจจัยที่มีส่วนทำให้บทเพลงเพื่อชีวิตได้เปลี่ยนแปลงไปสู่การเป็นบทเพลงสมัยนิยม ซึ่งปัจจัยที่สำคัญได้แก่

1. ปัจจัยทางการเมือง
2. ปัจจัยทางเศรษฐกิจ
3. ปัจจัยทางสังคม วัฒนธรรม

1. ปัจจัยทางการเมือง

การเมืองนับได้ว่ามีส่วนสำคัญกับบทเพลงเพื่อชีวิตมาตั้งแต่การกำเนิดของบทเพลงเพื่อชีวิต โดยในช่วงเวลาแรกนั้น การเมืองนับได้ว่าเป็นสิ่งที่กดดันให้บทเพลงเพื่อชีวิตกำเนิดขึ้นมาในสังคมไทย เพื่อเป็นสิ่งที่จะเรียกร้องความเป็นธรรมให้เกิดขึ้นในสังคมไทย ปัจจัยทางการเมืองยังสืบเนื่องอิทธิพลมาถึงบทเพลงเพื่อชีวิตในปัจจุบัน โดยการปัจจัยทางการเมืองในปัจจุบันจะพิจารณา เป็น 2 ประการ คือ

1.1 ปัจจัยทางการเมืองทั่วไป

ปัจจัยทางการเมืองทั่วไปนี้ นับได้ว่าเป็นสิ่งที่มีความสำคัญเช่นเดียวกับในยุคแรก ปัจจัยในช่วงเวลานี้จะถูกนำมาเป็นวัตถุประสงค์ในการนำเสนอบทเพลงเพื่อชีวิต ไม่ว่าจะเป็นเรื่องราวของการเมืองในประเทศ หรือ นอกประเทศก็ตาม ปัจจัยทางการเมืองโดยทั่วไปนี้มีผลต่อความเปลี่ยนแปลงสู่การเป็นบทเพลงสมัยนิยมอย่างมาก โดยเฉพาะในด้านของเนื้อหา และภาพพจน์ ซึ่งจะพบได้ว่า บทเพลงเพื่อชีวิตในระยะแรกจะมุ่งต่อต้านอำนาจรัฐมากกว่าที่จะสนับสนุนอย่างในปัจจุบัน เหตุที่เป็นเช่นนี้ก็เพราะเหตุการณ์บ้านเมืองเปลี่ยนแปลงไป มีความสงบมากกว่าในยุคที่ผ่านมา แต่กระนั้นก็ตาม บทเพลงเพื่อชีวิตพร้อมทั้งตัวศิลปินก็เป็นค้ำพิงระบบธุรกิจ ดังนั้น การที่จะทำอะไรที่ฝ่าฝืนความต้องการหรือคัดค้านฝ่ายที่มีอำนาจมากกว่า ย่อมไม่เป็นผลดีกับการอยู่ในระบบธุรกิจ ดังนั้น บทเพลงเพื่อชีวิตในปัจจุบันจึงนำปัจจัยทางการเมืองมาเป็นประโยชน์กับการสร้างความนิยมให้เพิ่มมากขึ้นอีก

1.2 ปัจจัยทางการเมืองที่มีผลโดยตรง

ปัจจัยทางการเมืองที่มีผลเกี่ยวข้องโดยเฉพาะเจาะจงก็คือ นโยบายเรื่อง การยินยอมให้บทเพลงเพื่อชีวิตและบรรดานักศึกษานักศึกษาที่หลบหนีเข้าป่าได้มีโอกาสที่จะกลับมาสู่

สังคมไทย ซึ่งนโยบายนี้ถูกวิเริ่มนำมาใช้นับตั้งแต่ยุครัฐบาลของพลเอกเกรียงศักดิ์ ชมนันท์ เป็นต้นมา ซึ่งแนวความคิดในเรื่องนี้ได้มีผลอย่างมากต่อโอกาสในการได้สร้างสรรค์ผลงานเพลงออกมา แต่อีกด้านหนึ่งที่จะสังเกตได้ว่า ปัจจัยทางการเมืองโดยตรงก็เป็นตัวบีบบังคับในทางหนึ่งที่จะทำให้แนวเนื้อหาที่บทเพลงจะนำเสนอจะต้องมีแนวโน้มไปในทางที่สนับสนุนรัฐมากกว่า

2. ปัจจัยทางเศรษฐกิจ

ปัจจัยทางเศรษฐกิจก็นับได้ว่าเป็นปัจจัยที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงอย่างสูง ซึ่งการพิจารณาที่จะพิจารณาเป็น 2 ประการเช่นเดียวกัน คือ

2.1 ปัจจัยทางเศรษฐกิจทั่วไป

ปัจจัยทางเศรษฐกิจโดยทั่วไปก็เช่นเดียวกันกับปัจจัยทางการเมืองทั่วไปที่ถูกนำมาเป็นวัตถุประสงค์ในการสร้างสรรค์ผลงานเพลงเพื่อชีวิต เพราะถึงยุคสมัยจะเปลี่ยนแปลงไปแต่จุดมุ่งหมายบทเพลงเพื่อชีวิตก็ยังคงมีจุดมุ่งหมายที่จะมีส่วนทำให้ชีวิตมีสภาพความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ซึ่งปัญหาหลักในชีวิตของผู้คนในสังคมก็คือ ปัญหาที่เกิดจากทางเศรษฐกิจมากกว่าปัญหาใดๆ ซึ่งบทเพลงเพื่อชีวิต ซึ่งเป็นบทเพลงที่นำเสนอเรื่องราวต่างๆ ของชีวิต ย่อมเป็นไปไม่ได้ที่จะขาดแนวเนื้อหาเกี่ยวกับปัญหาทางเศรษฐกิจ แต่สำหรับบทเพลงเพื่อชีวิตในช่วงเวลาในยุคใหม่จะไม่พยายามนำปัญหาทางเศรษฐกิจมาแล้วสรุปว่า การที่เป็นเช่นนี้ ก็เป็นเพราะระบอบการปกครอง หรือ ความล้มเหลวในการทำงานของรัฐ แต่ในปัจจุบัน จะเห็นว่าปัญหาทางเศรษฐกิจนั้นมันมาจากหลายสาเหตุ ซึ่งจำเป็นต้องหาทางช่วยเหลือโดยกลุ่มบุคคลที่มีพลังในการช่วยเหลืออย่างมาก ซึ่งในที่นี้ ก็คือ ฝ่ายรัฐ นั่นเอง

2.2 ปัจจัยทางเศรษฐกิจที่เกี่ยวข้องโดยตรง

ปัจจัยทางเศรษฐกิจที่มีผลโดยตรง ก็คือ การที่บทเพลงเพื่อชีวิตได้เปลี่ยนแปลงตนเองเข้าสู่ระบบธุรกิจเพลงไทยสากล ซึ่งองค์ประกอบที่ต้องมีความสำคัญ ได้แก่

ความจำเป็นในการพึ่งพาดลาด นับได้ว่าเป็นเรื่องสำคัญอย่างมากในปัจจุบัน ซึ่งความพึ่งพานี้ จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้อง ปรับเปลี่ยนแนวเนื้อหา รูปแบบ ให้สอดคล้องกับระบบธุรกิจ ด้วยเหตุผลที่ว่า ดลาด คือ แหล่งของการขายผลงาน ซึ่งถ้าสามารถตอบสนองหรือหาความต้องการของตลาดได้ จะพบได้ว่าจะประสบความสำเร็จอย่างมาก

ข. องค์กร

ความจำเป็นในการพึ่งพาองค์กร ก็นับได้ว่าเป็นเรื่องที่สำคัญประการหนึ่งต่อการเปลี่ยนแปลงสู่การเป็นบทเพลงสมัยนิยม องค์กรแรกที่จำเป็นต้องพึ่งพาก็คือ บริษัทผู้ผลิตและสร้างสรรผลงานเพลง บริษัทจัดจำหน่าย และบริษัทโปรโมชัน ซึ่งเป็นองค์ประกอบของระบบธุรกิจเพลงในปัจจุบัน ซึ่งการพึ่งพาในลักษณะเช่นนี้มีความจำเป็นอย่างสูงมากสำหรับการต่อสู้ในระบบธุรกิจ เพราะการที่จะทำเองทุกอย่าง ย่อมเป็นไปได้ยาก เพราะความชำนาญแตกต่างกันอย่างเห็นได้ชัด

นอกจากนี้ในปัจจุบัน ยังมีการพึ่งพาองค์กรที่สำคัญอีกประการหนึ่ง ก็คือ การพึ่งพาองค์กรทางทหาร ซึ่งนับได้ว่า มีอำนาจ และพลังอย่างมากในปัจจุบัน ซึ่งต่างจากในยุคแรกเป็นอย่างมาก เพราะในยุคสมัยนั้น จะมีแนวความคิดว่า ทหารเป็นกลุ่มบุคคลที่เอาแต่ผลประโยชน์ส่วนตน แต่ในปัจจุบัน ทหารกับกลายมาเป็นมิตรสหายกับเพลงเพื่อชีวิตอย่างเหนียวแน่น คอยช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ซึ่งประเด็นที่ช่วยไว้ได้ ก็คือ การเป็นเกราะกำบังไม่ให้ถูกกีดกันเผยแพร่ ดังที่เคยโดนกระทำมาเรียบร้อยแล้วในยุคแรก

ค. เทคโนโลยี

ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีในเรื่องของเครื่องดนตรี นับได้ว่าเป็นจุดสำคัญอีกประการหนึ่ง เพราะการที่จะดึงดูดผู้ฟังให้หันมาสนใจได้ ก็ต้องมีลักษณะที่เด่นอย่างมาก นอกจากนี้ การที่ต้องบันทึกเสียงเพื่อออกจำหน่ายนั้น จำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องมีเครื่องอำนวยความสะดวกที่จะสามารถสร้างสรรผลงานเพลงออกมาให้ได้ตามความต้องการได้ นอกจากนี้ การที่ต้องขายให้ได้อย่างรวดเร็วขึ้น ขั้นตอนการผลิตก็มีความสำคัญอย่างมาก เพราะต้องผลิตผลงานออกมาให้ได้จำนวนที่สามารถจะกระจายได้อย่างทั่วถึง ดังนั้นจึงเป็นอย่างมากที่ต้องใช้ เครื่องมือที่ทันสมัยที่จะสามารถผลิตได้อย่างทันกับความต้องการ

3. ปัจจัยทางสังคม และวัฒนธรรม

ปัจจัยทางสังคมที่ว่าไป ก็นับได้ว่ากลายมาเป็นวัตถุประสงค์ที่สำคัญอีกประการหนึ่งในการสร้างสรรค์เนื้อหา ภาพพจน์ของบทเพลงเพื่อชีวิต เป็นต้น นอกจากนี้ งบประมาณที่เกี่ยวข้องโดยตรง ก็คือ เรื่องของความเปลี่ยนแปลงในเรื่องของวัฒนธรรมในการฟังเพลง ซึ่งได้เปลี่ยนแปลงจากการที่เคยให้ความสนใจในเนื้อหาของบทเพลง ก็เปลี่ยนแปลงมาสู่การให้ความสนใจในเรื่องของท่านเองเพลง ก่อนสิ่งอื่นใด ซึ่งการที่เป็นเช่นนี้ส่งผลกระทบต่อการสร้างสรรค์ผลงานเพลงเพื่อที่จะตอบสนองความต้องการให้ได้

จากที่กล่าวมาจะสามารถพิจารณาได้ว่า การที่บทเพลงเพื่อชีวิตจะเปลี่ยนแปลงสู่การเป็นบทเพลงสมัยนิยมนั้น สิ่งที่ทำให้เป็นอย่างยิ่งประการแรก ก็คือ ปรับเปลี่ยนตนเองให้สอดคล้อง กับความต้องการ โดยที่อาศัยปัจจัยทางการเมือง เศรษฐกิจ และ สังคม วัฒนธรรมเป็นตัวหลักคั่นที่สำคัญ